

e) aby v zhromaždeniach stolíc miešanej národnosti reč poradová jako aj zápisnica, i slovenská i maďarská bola, a listy úradné obcam venované, jazyku obce patričnej zodpovedali,

f) aby v gymnáziách stolíc miešaných jedna časť predmetov slováctvu dotýčenej stolice primeraná, v reči slovenskej sa prednášala,

g) aby sa v *Trenčíne* alebo v *Banskej Bystrici* na útraty štátu čili krajiny *slovenské učiteľstvo vzdelávajúci ústav* (praeparandia) založil a všemi potrebnosťami zaopatril.

2. Z ohľadu našich vlastných záujmov žiadame, aby rečou diplomatickou v krajine uhorskej bola reč *maďarská*, to jest:

a) aby porady snemu krajinského výlučne maďarské boli,

b) aby *úrady* tak slovenských, ako aj inojazyčných stolíc s telesom snemu krajinského, s kráľom a s úsrednou krajiny vládou (buďto námestníctvo alebo ministerium) jako aj so súsredným krajiny súdom (Tabuľa kráľovská a septemvirálna) vždycky maďarsky pojednávali, pritom ale žiadame,

c) aby stranivá prosby súkromných (teda krom *úradu* v svojich vlastných záležitostiach ustávajúcích) jednotlivcov, Slováci pri každom z týchto (v predošlom punkte 2 b, uvedených) súsredných úradov slušne zastúpení boli.

3. Žiadame v láske braterskej, aby sa tieto naše slušné a spravедlivé žiadosti zvláštnym zákonom zabezpečili a všetke v platnosti budúce knihy zákonov i v slovenskom hodnovernom, čili úradnom výtisku, a síce súčasne s maďarskými uverejnili.

4. Žiadame celistvosť, čili integritu pozemia drahej našej vlasti uhorskej, lebo z hlbiny srdca nášho sme presvedčení, že blahobyť a rozkvet všetkých tuná žijúcich kmenov jedine len celistvosť táto je povolaná ubezpečiť, bez nej i národnosť i slobodu stratíme. Jednu majú spoločnú matku, vlasť uhorskú, slušno je, aby sme spoločné práva naše spojenými silami hájili, aby sme sťa deti jednej matky v láske a svornosti žili a zájmy jeden druhého svedomite i šetrili. Tak a jedine len tak budeme milí pred bohom a pred svetom. Boj nám takýmto spôsobom neutrhne otcovskú lásku svoju a národy príklad si budú brať z nás a podivovať sa nad vznešenosťou dobreprajného ducha nášho.

Toto sú dľa našej nepredpojatej mienky tie punkty, ktorých zákonité uskutečnenie od tisícročích bratov našich Maďarov slušne a svedomite požadovať môžeme. V týchto my uhliedame spoločnú našu s Maďarmi spásu a neprevrateľnú budúcnosť spoločného blaha nášho. Toto sú tie podľa prehltnutím hroziacej priepasti stojace operadlá, ktoré nás od zahynutia zachráňa, ktoré nám nešťastnému reči aneb národností zápasu, treniciam a nesvornosti synov otčiny spoločnej zazvonit dopomôžu.

79

Úvaha Št. M. Daxnera „Ešte o rovnoprávnosti národnej“.

Uverejnili PbV, roč. I, č. 17. Budín 14. marca 1861. Pozri aj Priateľ ľudu, roč. I, č. 14.

Št. M. Daxner sa polemicky vyrovnáva s hlavnými tézami návrhu M. Mácsaya, redaktora *Priateľa ľudu* o riešení národnostnej, resp. slovenskej otázky. Vyslovuje mienku, že odrodilí zemania sa vrátia do lona slovenského národa, že vyhraničenie slovenského územia upevní jednotu Uhorska, že bez uskutočnenia národnostnej rovnoprávnosti Uhorsko nemá stálej pevnosti a budúcnosti.

Obidva politické časopisy, naše „Pešťbudínske Vedomosti“ a „Priateľ ľudu“ priniesli nám náradu svoje o spôsobe, ktorým národnie práva naše na základe rovnoprávnosti národnej vo vlasti našej pozitívnym zákonom zabezpečené byť majú.

Nemáme v úmyslu návrhy tieto jednu s druhou porovnávať, každý, kto si 6. číslo „P. B. Vedomosti“¹ a 10. číslo „Priateľa ľudu“² prečítal nestožuje, môže si ich porovnať sám.

Ani nemienime žiadosti naše na novo formulovať, za to majúť, že národovci naši právo slobodnej k cieľom vlasteneckým smerujúcej asociácie budú vedieť upotrebiť k tomu, aby sa z ohľadu formulovania otázných punktov uzrozumeli a výsledok uzrozumienia toho „otvorene“ pred obličajom drahej matky, spoločnej to vlasti našej uhorskej, vyslovili.

Jadro veci ale, tak ako sa ono v cítených potrebách samo od seba vyvinulo, odhaliť a pred nami samými, ba i pred celým svetom odúvodniť za prospešné a tým potrebnéjšie držíme, že obidva politické časopisy naše odúvodnenie punktov svojich dosiaľ ešte nám nepodali, úprimne žiadajúc veľ. redakcie časopisov našich o to, aby úvahám týmto skrovného miesta dopriať ráčili, dopriať ráčili i v tom páde, jestliby snáď z vlasteneckého citu a čistého presvedčenia nie jedného, ale mnohých národovcov slovenských pochádzajúce úvahy tieto s ich vlastnými v niektorom ohľade sa nezrovnávali.

„Priateľ ľudu“ v 1. punkte svojom hovorí: „žiadame na základe rovnoprávnosti národnej uznanie národa nášho slovenského vo vlasti našej.“

Z ohľadu punktu tohoto podávame „Priateľovi“ nášmu braterskú pravicu a nádejeme sa, že keď v hlavnej zásade môžeme byť zjednotení, vtedy potreby skutočného života a pravidiel vlastnej dôslednosti pred očima majúť, i z ohľadu ostatných punktov uzrozumiť sa môžeme. Uznanie naše jako národa na základe rovnoprávnosti národnej, čiže, jako sme to na Slovensku zvykli hovoriť: *uznanie osobnosti našej národnej*, je prvým a hlavným punktom žiadostí našich, z ktorého ďalšie žiadosti naše, jako z hlavnej príčiny ďalšie následky, prirodzeným a nutným spôsobom sa odvodzujú; jestliže teda zo zákonytej sústavy práv našich národných uhelný kameň vynechať nechceme, vtedy punkt tento mlčaním pominúť nesmieme.

Pravda, že nemalý počet národovcov slovenských posmešným okom díva sa na sadu³ túto, hovoriac „či ozaj jestotu našu národnú od uznania snemu krajinského odvislou urobiť chceme? — či nie my, najstarší dedičovia vlasti našej? — či nie sme my tí, ktorých otcovia už pred 1000 rokami dlhotrvanlivý a krutý boj bojovali na zemi tejto za národnú samostatnosť svoju oproti absolutistickým snahám cisárstva západného?“⁴ či dosavadná svetohistorická úloha vlasti tejto nebola už pred príchodom Maďarov v nás, ako v národe osobitnom zastúpená? No, a keď sme už vtedy boli národom, a nikdy sme ním neprestali byť, načo nám je žiadať, aby priemenlivý zákon ľudský, výslovné uznával to, čo vyšším a večným zákonom božím aj bez toho jestvuje a jestvovať nikdy neprestane.“

Na vytýkanie toto len toľko musíme prihorlivým našim národovcom odpovedať, že je to nie chyba, keď zákon pozitívny osvojuje si to, čo v zákone večnom obsažené je, ale naopak chyba je to, keď zákon pozitívny stanovy svoje zo zákona večného, pri-

¹ Pozri článok J. Francisciho *Severoslovania v Uhrách*. Pozri dok. č. 75.

² Pozri dok. č. 78.

³ Veta.

⁴ Myslí sa na obnovenú ríšu rímsku v 9. stor., s ktorou potom zápasili vládcovia ríše Veľkomoravskej.

rodzeného neberie, ba snáď zákonu tomu protiví sa. — Tak sa to stalo i u nás, a to práve v ohľade národnom; múdrosť sv. Štefana, zakladateľa kráľovstva uhorského, nepanovala vždy v zákonodarstve našom, ale najmä v posledných dobách ústavného života nášho ustúpila hrubému egoizmu národnému, ktorý záujmy a osobnosť jedného národa na to miesto vysadzoval, na ktorom jedine spoločné záujmy všetkých vo vlasti našej žijúcich národov stále a trvanlivo udržať sa môžu; egoizmus tento prehršil sa v zákonoch ním prinesených proti právu večnému, božskému, v nás tak dobre, jako v ktoromkoľvek druhom národe žijúcemu.

Svätý Štefan na prirodzenom, prozreteľnosťou božou danom základe, t. j. *na rovnoprávnosti národov založil jednotu a celosť vlasti tejto*, on so zákonom tým súhlasne v testamente svojom poručil nástupcom svojím, aby reč, zvyky a mravy národov v krajine bydliačich šetrili. Čože ale urobili pozdejšie zákonodarstvá naše? Oni zabudli na poručenie sv. Štefana a počali rúcať základy, na ktorých 800 rokov prežívšia celosť a jednota vlasti našej spočívala. Snemy, počnúc od r. 1790 až po rok 1848, menovite ale zákony 1791 art. 16, 1792-7, 1805-4, 1836-6, 1844-2, 1848-3 a 16 lit. e vo vlasti našej jedine národ maďarský za národ uznávajú, jedine o reči maďarskej ako národnej a vlasteneckej hovoria, jedine o zveľadenie národnosti maďarskej zakladaním na obecné útrovy ústavov národno-vzdelávateľných (divadlá, akadémie) a uvádzaním reči maďarskej do škôl, do cirkve a všetkých odvetví života občianskeho sa starajú, o nás ale ani len zmienky nerobia, jakoby nás vo vlasti našej ani nebolo.

A čože máme povedať o časoch terajších, skvejúcich sa sľubmi krásnymi; vskutku ale veľmi chudo vyzerajúcimi? Dost nech bude len toľko poznamenať, že nás Maďari sami *vo vlasti našej v dome našom cudzími a národnosť našu cudzou (idegen nemzetiség)*⁵ nazývajú.

Spytujme sa teda horlivých národovcov našich, či by toto všetko bolo možným, keby národnia osobnosť naša v zákone uznaná a rovnoprávnosť národnosti našej zákonom pozitívnym zabezpečená bola? Tak myslíme, že nie!

Potrebné je tedy uznanie osobnosti našej národnej v zákone pozitívnom zjavne a nie len mlčanlivo predpokladať.

Dalej. Výslovné uznanie toto potrebné je ešte i z inšieho ohľadu, vo vlasti tej, ktorá má byť harmonickým celkom národov v nej žijúcich

„Národ z národa svojho povstáva,
„Večné rodí sa z večnosti;“

hovorí hlbokomyseľný spevec náš,⁶ čoho prozaický zmysel je len ten, že jakokoľvek v telesnom človekovi pomaly vyrastá človek duchovný, povedomý svojej hodnosti ľudskej a práv svojich človečenských, skrátka, povedomie osobnosti svojej majúci, tak podobne i v národe materiálnom pomaly vyvinuje sa národ duchovný, povedomie osobnosti svojej národnej a práv svojich človečenských sebou nesúci.

Akokoľvek pri jednotlivom človekovi uznanie osobných práv jeho je prvou výminkou slobody a rovnoprávnosti národnej, ba práve táto posledná nezmyslom bola by tam, kde osôb národných, na ktoré by sa ona vzťahovala, niet, alebo kde osoby tie zákonitého uznania nemajú.

⁵ Cudzia národnosť.

⁶ Andrej Sládkovič.

Centralizácia minulých 11 rokov neuznávala osobnosti národnie a preto miesto slúbenej rovnoprávnosti dala národom rovné bezprávie.

My neveríme, žeby mužovia tí, ktorých občania vlasti tejto jako zákonodarcov na snem krajinský poslali, znovuzrodenie centralizácie tej, trebárs v podobe ústavnej do cieľiť chceli a preto ešte raz v dôvere vlasteneckej opakujeme, že uznanie osobnosti národnej je úholný kameň stavby ústavnej, ktorá jedine na prirodzenom, prozreteľnosťou božou danom základe pevne a trvácne k prospechu a sláve vlasti celej vybudovaná byť môže.

Že ale všetko, čo v svete materiálnom jestvuje, len v čase a priestore jestvovať môže, preto:

Neomylné potrebné je uznať osobnosť národa slovenského v *priestore tom, ktorý on skutočne zaujíma*; neomylné potrebné je vyhraničenie národa slovenského na základe národopisnej čiary ako jedného dištriktu hornouhorského.

Vyhraničenie toto neodolateľným robí dôslednosť rozumnej politiky a sama podstata rovnoprávnosti národnej, lebo národ daktorý nejestvuje len vo vidine, ale i v skutočnom svete. Nie je teda dost uznať osobnosť jeho v holej všeobecnosti, ale potreba je každý národ uznať tak, ako je vskutku, v priestore tom, ktorý on skutočne zaujíma a ktorý mu prozreteľnosť božská vyznačila. Ba do protimlavy a nedôslednosti upadol by ten, ktorý by osobnosť jedného národa uznal síce, ale medze tie, v ktorých osobnosť táto obsažená je a v ktorých ona skutočnou stáva, neuznal by.

Keď cez toľké stolia v ústavnom Uhorsku rozdrobené dištrikty Kumánov a Jazygov, mestá Hajdúcke, 16 miest spišských, všetky slobodné kráľovské mestá navzdor ťažkostiam polohopisným, ako vyhraničené a osobitnou municpálnou správou nadané telá bez najmenšej nesnádze pre vlast a jej jednotu jestvovať mohli, nevidíme príčiny, prečoby jeden súvislý celok tvoriaci národ slovenský vyhraničený byť nemohol, lebo vyhraničenie toto tak velevážny smer, ako je uskutočnenie rovnoprávnosti národnej neomylné predpokladá a výhody z jednoty reči pochádzajúce jak pri správe municpálnej politickej, tak i pri záležitostiach súdnoprávnych silne odporúčajú.

Čiastky stolíc: Prešporskej, Nitranskej, Tekovskej, Hontianskej, Novohradskej, Gemerskej, Torianskej, Abaujvárskej a Zemplínskej národopisnou čiarou utvorené, môžu sa bez významných ťažkostí alebo jako nové župy usporiadať, alebo — kde to nemožno — susedným župám privteliť.

Pri príležitosti tejto musíme sa rázne ohradiť proti tej zo stránky bratov Maďarov nám všeobecne robenej námitke; „že i v najčistejších stoliciach slovenských, ako v hornej Nitre, Trenčine, Turci, Orave, Liptove, Zvolene a Šariši, značný počet Maďarov, zväčša stavu zemianskeho prináležajúcich sa nachodí, takže u nás národnosť maďarská a slovenská jedna na druhú navrstvené sú, z ktorej príčiny vyhraničenie národnosti slovenskej v skutočnosti nemožným sa stáva.“

Áno, pravda je, že u nás mnoho národu a ľudu svojmu zproneverilých synov sa nachádza, títo ale nie sú Maďari, lež sú *odrodilci naši!*

I národ maďarský pred vystúpením veľkého Széchenyiho⁷ dost počítaval synov takých, ktorí sa čokoľvek inšie, len nie za Maďarov sa vydávali. Ale všemohúci duch času priviedol jich k poznaniu samých seba, a teraz už len kde tu jeden exemplár z ľudí týchto sa poneviera. I my veríme, že ten istý zákon boží *prebudí odrodilstvo naše k poznaniu bludu svojho a privedie ho naspäť do lona národa toho, z ktorého pošlo.*

Jakokoľvek z jednej strany nemôžeme predpokladať o hrdinskom národe maďar-

⁷ T. j. pred rokom 1825 na bratislavskom sneme.

skom, žeby z *národnej zrady našej sám seba obohacovať*, žeby s *hanbou našou národnou sám seba ozdobovať chcel*, tak podobne z druhej strany o *vlastenectve zákonodarstva nášho nemôžeme veriť to, žeby v nadrečenom odrodilstve našom prekážku uskutočnenia rovnoprávnosti národnej vynachádzať mienilo*.

II.

Ohradiť ďalej musíme sa i proti námitke tej: „že vyhraničenie naše proti historickým právam a zákonom pozitívnym zabezpečenej celosti Uhorska namerené je.“

Povedali sme už hore vyššie, a teraz nanovo opakujeme, že sv. Štefan v testeменте svojom k synovi Emerichovi hovorí „*regnum unius linguae imbecille fragile est.*“⁸ Už on zanecháva mu radu tú, aby šetril zvyky a mravy rozličných vo vlasti žijúcich živlov národných „*quis autem graecos latinis, aut latinos graecis regeret moribus.*“⁹ — Už pod ním na základe rovnoprávnosti rozličných živlov národných založená bola celosť a jednota vlasti tejto. Že ale živly tieto pod úbehom 800 rokov vyrástli v národy, povedomie osobnosti svojej, práv svojich človečenských majúce, že následkom toho celistosť a jednota vlasti našej len v uznaní osobností týchto, t. j. v skutočnej rovnoprávnosti národnej ďalšie základy svoje hľadať musí; to nie je ani vina, ani zásluha naša, ale je to výsledok neomylný pokroku toho, ktorý zo zákona božieho púvod svoj berúc, na ceste svojej hrádzou zákonmi ľudskými kladenou ani zastaviť, ani naspäť odraziť sa nedá.

A pokrok tento neuznať znamenalo by: neuznávať riadenie božie, v živote jednotlivých národov tak, ako vo vývine jednotlivých štátov zjavne sa označujúce.

Len nedávno videli sme v dejinách italských, že zákon pozitívny a práva historická nemohli odolať udalostiam zo zákona a práva vyššieho púvod svoj berúcim.¹⁰ Príklad severnej Ameriky učí nás, že hriech mravný do ústavy štátnej zavinený skôr-pozdejšie na ústave samej sa pomstí a že kliešťami púhej zákonitosti nedá sa utvoriť a udržať celok so zákonmi prírodnými a duchovnými nesúhlasný.¹¹

My vlast našu od podobného hriechu zachránenu mať chceme vtedy, keď na základoch svätým Štefanom daných ďalej stavať a jednotu vlasti našej v podobe duchom času a potrebami života naznačenej, utvorenú mať žiadame. Nám nie je dost, aby len v artikuloch zákonných stálo „*sit regnum liberum et relate ad totam legalem regiminis formam — independens — propriam habens consistentiam constitutionem — proinde propriis legibus regendum et gubernandum*“ (1790—91),¹² ale chceme, aby neodvislosť a jednota táto sama v sebe spočívala na základe mravnom, prirodzenom. v pokroku času zo samého života vyrastlom.

A mravná povaha jednoty tejto záleží v opravdivej, nie zdanlive, ale skutočne vyhraničením osôb národných prevedenej rovnoprávnosti národnej, lebo len takýmto spôsobom môže vlast naša najsvätejšie záujmy národov tu žijúcich v sebe sústrediť, len takýmto spôsobom môže jim dať to, čo mimo nej inde nenajdú, len takýmto

⁸ Krajinu jednej reči a mravov ťažko ovládať.

⁹ Zásada uplatňovaná v zákonoch Štefana I.

¹⁰ Má na mysli zjednotenie Talianska roku 1861.

¹¹ Vojna Severu proti Juhu, ktorá mala ohroziť jednotu USA v rokoch 1861—1865.

¹² Je slobodné, pokiaľ ide o zákonný spôsob celej jej vlády (rozumejúc do toho všetky vládne inštalácie) nezávislé, t. j. nie podriadené žiadnej inej krajine alebo časti krajiny, ale nachádzajúcej sa v moci vlastnej štátobytnosti a ústavy.

spôsobom stane sa ona jich jednako milovanou matkou, ktorá práve preto, že žiadnemu z rovnorodých svojich synov prednosť pred druhým nedáva, bude sa môcť v čas nebezpečenstva na všetkých jednakú podporu, jednakú obeť požadovať.

My, ktorí v spoločnej minulosti našej s Maďarmi a druhými národami vlasti tejto prsí boží na spoločnú budúcnosť ukazujúci vidíme, ktorí cítíme a povedomí sme si toho, že polohopisná povaha nami obývaného hornu-Uhorska, že každodenné striedavé materiálne i duchovné záujmy, ba i pokrevnosť so susedmi našimi v jeden tuhý zväzok nás pojujú, my nemôžeme byť protivníci celosti a jednoty vlasti našej. Nech tedy nikto nedúverným a podozrivým okom vyhraničenie naše neprevádza, ale nech každý vidí v ňom to, čo my sami vidíme, t. j. neomylnú výminku rovnoprávnosti národnej, ktorá zas je uholným kameňom jednoty vlasti našej!

Či preto, že vlast naša dosiaľ na 4 dištrikty a 48 stolíc bola podelená, napadlo dakomu na myseľ o jednote a celosti vlasti našej pochybovať? — No! a čo že my chceme viac? Ani znak. My len to žiadame, aby pri vyhraničení dištriktov a stolíc nie hranice mŕtve, vo výhodách topografických žiadneho základu nemajúce, ale radšej hranice živé, rozdielom rečovým a národným a tak samou prírodou a riadením božím vyznačené, za základ organizácie krajinskej prijaté boli.

Jestližeby ale pri tom všetkom predca počasjedni národnie vyhraničenie naše jako snahy celosti a jednoty vlasti našej nebezpečné upodozrievať chceli, tých v posvätnom mene vlasti našej vyzývame, nech aspoň o rovnoprávnosti národnej slova neprehovoria, lebo nič nemôže byť v následkoch svojich škodlivejšieho ako pred verejnou mienkou Európy *márne sľuby dávať a dané neplniť!*

Keď za časov náboženských bojov vo vlasti našej slobodu náboženskú so závierkou „absque tamen praejudicio Religionis Romano Catholicae“⁴³ udeľovali, vtedy aspoň každý rozumel, že sloboda je tá straka na kole, a znal, čo si má od nej sľubovať; keby nám dakto teraz rovnoprávnosť národnú absque tamen praejudicio tak rečenej zákonitosti ab anno 1848 ponúkal, i vtedy by sme vedeli bez komentára, čo máme o dare tom veriť; ale keď sa nám rovnoprávnosť národná nakoľko ona celosť a jednotu vlasti neruší, sľubuje a predca osobnosť naša národná v priestore tom, ktorý ona skutočne zaujíma v medzách tých, v ktorých ona stelesnená je, uznať sa nechce, vtedy neznáme, čo si máme o rovnoprávnosti tej myseľ a mimovoľne prichodí nám na pamäť pripodobnenie s onou zmenkou, ktorú dlžník s perom do vody namočeným podpísal a čiernou posýpkou posypal, takže sa na prvý pohľad podpis dobrým byť videl, len po istom čase, keď veriteľ zmenku tú pred právom zapravotiť chcel, frčka na papier presvedčila ho, že tam podpisu niet!

Alebo teda *vyhraničenie osobnosti národnej, alebo nehovorme o rovnoprávnosti národnej!*

Jestliže, jako sa pevne nádejeme, vyhraničenie národnosti našej i skutkom prevedené bude, vtedy mierou rovnosti ľahko sa dajú v živote praktičnom rozmerať práva národné, pre ktoré ináč, t. j. bez vyhraničenia národného, spomenutá miera upotrebiť sa nedá: vtedy i medze tie, ktoré sa medzi rečou diplomatickou a druhými rečami vlastneckými a národnými tiahnu, ľahko sa dajú určiť a zachovať.

Z ohľadu miery, pre rozmeranie práv národných, platí všeobecne ten princíp: „ako jednomu, tak i druhému.“ Podľa toho tedy vo vyhraničenom dištrikte slovenskom jedine reč slovenská môže byť žľabom, tok života verejného, občianskeho, cirkevného a školského v sebe obsahujúcim; ona, jako obraz, ktorým národ sám seba v ríši du-

⁴³ Predsa bez predsudku rímsko-katolíckeho náboženstva.

chovnej spredmetňuje, ona, jako jediný prosriedok, jediné dvíhadlo vzdelanosti národnej, nesmie byť v medzách národa svojho, v dome svojom, na užší okres, na úlohu slúžky obmedzená, ale musí byť práve tak uprávnená, jako život národa samého, v medzách svojich uprávnený je.

„Hoj len tá reč je milá, čo učila matka“ spieva neskazený ľud náš, a my to dobre cítime, že život náš nám nie je milší, nie drahocennejší, jako reč naša. Kto reč našu vytíska, potlačuje, nenávidí, ten vytíska, potlačuje, nenávidí nás samých; jej krivda je krivda naša, jej právo právo naše, jej česť chvála naša, jej rozšírenosť sila naša. Jej podstata, to my sme sami!

Čo sa dotýče medze tej, ktorá sa medzi rečou diplomatickou a ostatnými rečmi národnosti maďarských, teda i rečou našou slovenskou vo vlasti našej tiahne, v ohľade tohto musíme najskôr rozlúšiť otázku tú, čo je vlastne reč *diplomatická*?

Náhľadom našim je ona *medzi národami rozličných jazykov „prosriedok spoločného uzrozenia sa!“*

V definícii tejto jej medze samé od seba sa označujú, menovite označuje sa to, že ona tam, kde nie je vlastnou rečou národa, nesmie si osobovať právo reči národnej, že nesmie ani na piad' zaujať pre seba z poľa toho, ktoré druhej reči národnej patrí, že jej medze a práva počínajú sa tam, kde *výlučné* meze a práva reči národnej prestávajú, tedy, aby sme poťažne na nás Slovákov hovorili, jej medze počínajú sa za hranicami dištriktu nášho slovenského, v dopisoch so stolicami neslovenskými a neslovanskými, vo vnútornom uriadení a vzájomnom úradnom obchode najvyšších správnych a súdnych vrchností krajinských, ktorých úkol na celú krajinu sa vzťahuje (rozumejúc sem záležitosti stránok, ktoré vždy v patričnej reči národnej odbavované byť majú), konečne na spoločnom sneme krajinskom.

Ostatne cieľ reči diplomatickej, t. j. spoločné uzrozenie sa, neprináša sebou prepiatosť tú, aby na príklad pri najvyšších vrchnostiach a v poradách snemovných v druhých rečiach vlastenských hovoriť zakázané bolo, ale prináša sebou len to, aby rečník v nediplomatickej reči náhlady svoje prednášajúci, a preto nerozumený, o pretlmočenie náhľadov svojich do reči diplomatickej postaral sa.

My Slováci, ktorým na svornosti národov uhorských ďaleko viac ako na vlastnej márnej pýche záleží, hotoví sme na slušné medze obmedzenú diplomatickosť reči maďarskej vo vlasti našej uznať, nie ale preto, jako by sme snáď skrze to naduprávnenosť národnosti a reči maďarskej nad národnosťou a rečou našou uznávali, nie, tak hlboko sme nepadli, ani jako národ padnúť tak hlboko nemôžeme; príčiny toho sú celkom inšie, ktoré teraz len preto nepodávame, lebo by sme sa skrze to od vlastného cieľa nášho vzdialili.

Teraz ako záverku na dosavádne úvahy naše len toľko chceme ešte povedať, že bez uznania osobnosti našej národnej a bez vyhraničenia osobnosti tej, pre nás vo vlasti našej rovnoprávnosti národnej niet. Toto je alfa a omega žiadostí našich. — Ďalej vyslovujeme silné presvedčenie naše, že *bez opravdu prevedenej rovnoprávnosti národnej vlast' naša, táto historická púda konfederácií národných, stáleho základu, celosti a jednoty svojej nemá!*

Rovnoprávnosť národnia v uznaní a vyhraničení osôb národných záležajúca, je cena celosti a jednoty vlasti tejto, z ceny tej nič odjednať a oddišputovať sa nedá, jako sa nedalo odjednať z ceny nekďajších kníh sybilinských!¹⁴

¹⁴ Boli to predpovedné knihy v starom Ríme.

Kto tedy zavrhuje rovnoprávnosť v našom zmysle rozumenú, ten zavrhuje budúcu jednotu a celosť vlasti tejto a môže z neho i vo vyšnurovanom dolmání a ostržkách byť znamenitý bachista, meno vlastenca ale nech si neosobuje!

80

Volebný program dr. Andreja Radlinského, ktorý kandidoval vo volebnom okrese Bobrovskom do uhorského snemu roku 1861.

Uverejnili PbV, roč. I, č. 19. Budin 21. mája 1861.

Volebný program A. Radlinského obsahuje okrem všeobecných politických požiadaviek (bratské spolunažívanie uhorských národov, platnosť zákonov z roku 1848, nové stredné školy) osobitné požiadavky oravského ľudu, najmä rázu sociálneho (daňové, výstavba fabrík, regulovanie riek, výsady pre pláteníctvo a i.).

I. Všeobecné potreby a žiadosti, ktoré na diete zastupovať chcem, sú:

1. aby v krajine Uhorskej, jako ona bola od sv. Štefana založená, všetky národy sebe braterskú ruku podali, sa medzi sebou pomerili, seba vospolok milovali, jednomyseľne na rozkvet krajiny pracovali a neodopreli svoju lásku a priazeň i tým, ktorí sú za hranicami. Aby sa ale toto docielilo potrebné je;

2. aby sa všetky tie slobody v konštitúcii roku 1848 vydané alebo sľubované, ktoré sú i našemu slovenskému národu prospešné, sväte zachovali; tie ale zákony, ktoré sú proti našej národnosti a proti autonomii stolíc, nasledovne proti slobode, aby boli ostrej revízií (prehliadke) podrobené a dľa potrieb časových premenené, aby rovnoprávnosť náboženská a národná bola zákonom poistená tak, žeby cirkev katolícká, jako protestanská, pri úplnej slobode a autonomii, svoje fundácie, a tamtá aj fond náboženstva (fundus Religionis) sama, bez cudzého vplyvu opatrovala, a žeby sa slovenčina na slovenských stranách vo všetkých vyšších a nižších školách a pri stoličných a výborových zhromaždeniach a pri súdoch užívala; pritom, ponevác hornie kraje Uhorska, jako stolica Oravská, Liptovská a Turčianska nemajú žiadneho gymnázia, aby sa pre tieto znovuoťvorilo gymnasium ružomerské a založili reálky a hospodárska škola v Orave pre vzdelanie roľníkov a remeselníkov.

II. Zvláštne potreby a žiadosti, týkajúce sa Oravy, chcem tiež horlivo zastávať. — A síce:

1. ponevác tejto najmizernejšej, ľudom preplnenej stolici, kde sa málo čo rodí, kde povodne rieky Oravy i tú trochu úrodnejšej zeme odnášajú, kde sa skoro každých päť rokov hladomor opakuje, veľmi ťažko prichodi

a) za zvýšenú cenu soľ kupovať,

b) daň a kolok platiť,

c) monopol tabaku, ktorého rozvážaním obce Oravy mnoho predtým získali,

d) taxy odmrtné platiť,

e) každoročne regrútoť dávať, a že toto s mnohými kelčikami¹ životnú silu ľudu podryva:

¹ Výdavky, podľa maďarského költség.